

РЕЛІГІЄЗНАВСТВО

*Богдановський І. В.
Національний авіаційний університет*

СУБ'ЄКТИВНІ ПРИЧИНИ РОЗВИТКУ НЕТРАДИЦІЙНОЇ РЕЛІГІЙНОСТІ

У статті розглядаються основні причини вступу людей до нетрадиційних релігійних організацій (НРО). Розглядаються механізми впливу на свідомість членів НРО, адже покірне підпорядкування adeptів груповим нормам і правилам спричиняє за собою суттєві зміни в їх особистості.

Ключові слова: нетрадиційні релігійні організації (НРО), причини залучення до НРО, методи впливу на особистість.

Вступ. В сучасному українському суспільстві посилюється інтерес до нетрадиційної релігійності. Україна відходить від багаторічного панування атеїзму, який був одним з наріжних каменів радянської ідеології і штучно впроваджувався в суспільство політичним керівництвом. Але з розпадом СРСР релігійна віра прорвалася на волю з неочікуваною силою. Нажаль, деякі люди почали впадати в іншу крайність, їм стало байдуже – в що і як вірити – аби лише у щось повірити. Одним з наслідків цієї ситуації й стало те, що величезна кількість українців була залучена в різні секти і деструктивні культу. Інші ж сліпо й гаряче увірували у чудодійну силу магів, чародіїв та екстрасенсів, адже пересічним людям дуже складно оцінити та проаналізувати потік релігійної інформації, який поступає до них. Проте сучасна цивілізація переходить на новий етап розвитку – інформаційний. Відповідно, якщо до недавнього часу громадськість нашої держави була стурбована лише військовою й економічною безпекою України, то сучасні уявлення про суспільну безпеку далеко виходять за ці межі. У XXI столітті переважна більшість головних загроз для національної безпеки держави та її громадян буде формуватися в інформаційній сфері. Стала очевидною необхідність підтримки державою та її інститутами традиційних духовних, зокрема, релігійних та морально-етичних цінностей. Адже ідеологічний хаос, що панує зараз в нашій країні, є надзвичайно вигідним для представників нетрадиційних релігійних організацій (далі в тексті НРО), які використовують цю ситуацію в своїх корисливих цілях.

Метою даної статті є розгляд суб'єктивних причин та умов залучення індивідів до НРО, а також специфічних методів впливу сект на особистість та життєдіяльність їх

адептів.

Аналіз досліджень і публікацій. У західних країнах методи впливу нетрадиційних релігійних громад на особистість вивчалися Д. Макдауеллом, Р. Францем, С. Хассеном, М. А. Уільямом, У. В. Чамберсом, Д. Майклом, М. Д. Лангоуні, Ф. Чалдіні та іншими вченими. Причини і мотиви, що спонукають людину до вступу у секти, вивчалися такими західними вченими як Т. Розаком, Ч. Глоком, Д. Хефлі, Т. Лейном, Ф. Зімбардо, М. Ляйппе, Дж. Гарднером, Дж. Макдауеллом, М. Уолтером та ін.

В середині 90-тих років ХХ ст. активним вивченням проблеми впливу сектантських організацій на особистість почали займатися релігієзнавці, філософи, соціологи, психологи, педагоги, правознавці й інші фахівці України, Росії та інших країн пострадянського простору. Серед найбільш відомих авторів, які досліджували феномен нетрадиційної релігійності, слід вказати В. М. Петрика, Є. В. Ліхтенштейна, В. В. Гринька, С. М. Левченка, Л. Н. Мітрохіна, В. І. Ібрагімова, В. Є. Балагушкіна, Л. І. Єрмолаєву, А. Б. Холмогорову, Н. В. Кріпельську, А. А. Беліка, Ю. М. Зенька, Е. Н. Волкова, О. Л. Дворкіна, Б. В. Ничипорова та ін. Своїми дослідженнями вони намагаються привернути увагу громадськості та фахівців до широкого спектру проблем, які породжує діяльність різноманітних НРО.

Основна частина. Релігійні пошуки активізуються в часи суспільних трансформацій, які загострюють в індивідів відчуття трагізму буття. Розвиток нетрадиційної релігійності став одним з своєрідних симптомів кризи сучасного інформаційного суспільства. Остання виявилась у тому, що прогрес раціональних форм освоєння світу лише посилює загальну нестабільність суспільства, а та, у свою чергу, породжує невпевненість людей в завтрашньому дні. В умовах постійно зростаючого життєвого темпу багато жителів не лише нашої, але й інших країн бачать єдиний для себе вихід в пошуках містичних переживань. За доби перехідних епох цивілізаційного розвитку в суспільстві виникають сприятливі умови для маніпуляцій масовою свідомістю, адже потреба індивідів в цілісній системі координат в умовах прогресуючої суспільної аномії є настільки великою, що вони легко перетворюються на жертви політичних, філософських або релігійних ірраціональних доктрин. У цьому контексті цікавою є думка видатного західного соціолога ХХ ст. В. Парето, який розповсюдження спиритизму, оккультизму і містичних вірувань пояснював загальним зростанням релігійності в кризові періоди розвитку суспільства. Ці кризи, у свою чергу, створюють сприятливий духовний клімат і для НРО, які “отримують широкий резонанс і можуть розростатися до масових рухів” [1, с. 110].

Кінець ХХ і початок ХХІ століть для країн пострадянського простору якраз і стали періодом трансформацій в економічній, політичній, ідеологічній та в багатьох інших сферах соціального буття. Саме на цю обставину звертають увагу вчені, коли аналізують причини стрімкого розвитку НРО в країнах колишнього СРСР. Наприклад, російська дослідниця А. Б. Холмогорова, характеризуючи ситуацію, що склалася в сучасному пострадянському суспільстві, зазначає, що “керуючись в своєму житті суто науковими і логічно обґрунтованими ідеями, радянська людина опинилася біля

“розбитого корита” і не знає до якого берега їй пристати серед такої різноманітності цілителів і чародіїв, і, не розуміє, хто ж дійсно здатний допомогти вирішити її проблеми” [2, с. 30]. В умовах, коли звичні способи діяльності виявляються неефективними, ірраціональні (а іноді явно безглузді ідеї, які складають фундамент віровчень більшості НРО!) набувають привабливості в очах частини соціального середовища. Адаже НРО проголошують, що їх ідеологія здатна на всі питання надати відповіді.

Розповсюдження культів визначається, крім того, обмеженістю соціальних контактів. Однією з причин цього була ліквідація в Україні більшості дитячих і молодіжних організацій, зокрема піонерських і комсомольських, та зменшення кількості суспільних заходів. Часто приміщення, де раніше розташовувались дитячі гуртки чи піонерські табори, беруть в оренду або викуповують неорелігійні громади і проводять в них свої заходи з залученням, насамперед, молоді.

Західне суспільство з феноменом НРО зіткнулося ще в середині ХХ століття. Відповідно, американські та західноєвропейські вчені першими почали досліджувати проблему зростання нетрадиційної релігійності і шукати методи боротьби з її негативними проявами. Відомий дослідник Ч. Глок основну причину вступу до сект вбачав у відчуженні особи від суспільства. Д. Хефлі вважає, що розповсюдження нетрадиційних культів є, насамперед, реакцією на моральні і духовні лакуни сучасного суспільства. Серед суспільних інститутів найгостріше відчула негативні прояви перехідного етапу розвитку суспільства сім'я. В сучасну епоху між членами сімей часто втрачаються духовні зв'язки і батьки в деяких сім'ях не виконують більшість своїх обов'язків. Тому культові групи беруть на себе функції сім'ї. Вони створюють атмосферу довіри, духовної близькості, емоційної відвертості, яких так бракує у відносинах між членами сучасних сімей, зокрема між батьками та дітьми. Дж. Гарднер звернув увагу на ту обставину, що сучасне суспільство не має твердих етичних орієнтирів, у зв'язку з чим виникає туга за абсолютними цінностями й за святинями, що підсилює потребу у різного роду релігійних переживаннях. Американський соціолог Т. Роззак бачив основну причину розростання НРО в тому, що в сучасному суспільстві існує масова потреба в релігії, при цьому він не вважав їх організаторів за шахраїв, оскільки був переконаний, що вони лише задовольняють потребу людей в оккультизмі. Т. Лейн вважав, що основною причиною розповсюдження НРО є феномен моди на релігію, адже західна культура привнесла у сучасний світ культ споживання, моди і реклами. Отже, узагальнюючи вищезазначені погляди західних вчених, можна зробити висновок, що саме незадоволеність стосунками і порядками, які склалися в суспільстві, й примушує людей шукати однодумців, щоб відчути себе захищеними і позбутися стану фрустрації. До певної міри фрустрацію можливо розглядати як надіндивідуальне явище, властиве цілим соціальним верствам. Вона стає головним чинником, що об'єднує людей на ґрунті загального переживання незадоволеності життям.

НРО привабливі й тим, що проголошують себе ефективним способом трансцендування, виходу за межі обридлого буденного існування. Людина

приходить в групу з невирішеними в зовнішньому суспільстві проблемами: сварками з близькими, труднощами у взаєминах з протилежною статтю, незадоволеністю своїм місцем у суспільстві і т. ін. Такі індивіди сподіваються на швидке особисте зростання й на можливість реалізувати себе у обраній ними групі. Вступаючи до НРО, люди намагаються уникнути самотності шляхом підпорядкування себе лідеру групи чи Богові. Вони втрачають свободу і цілісність людської особи, починають асоціювати себе з іншими учасниками НРО, стають залежними від групи, але приєднання до неї приносить їм відчуття єдності, безпеки, стабільності і комфорту. У індивідів може навіть виникати відчуття ейфорії та екстазу (принаймні, на початку перебування в групі).

Б. В. Ничипоров досліджував стан екстазу як компоненту, що має велику привабливість для індивіда у момент прийняття ним рішення про вступ до НРО. Стан екстазу досягається людиною в моменти релігійних співів, молитов та інших ритуальних дій. Він супроводжується переживанням індивідом “виходу з самого себе і з’єднанням з позамежною реальністю. Тим самим, цей стан знеособлює його. Екстаз межує пристрасним розпалюванням..., він спустошує душу людини, позбавляючи її сил, здорового глузду і раціоналізму” [3, С. 43-44]. А. А. Белік зазначає, що результативність залучення до сект залежить від ефективності застосування організаторами НРО технік досягнення ЗСС (змінених станів свідомості), основними видами яких є стан екстазу і трансу. Ним були виділені основні методи досягнення ЗСС: наркотичні засоби, сенсорна депривація (яка викликається постами і голодом), ритмічні рухи і музика, гіпно-суггестивні методики.

Видатний фізіолог В. М. Бехтерев досліджував діяльність деяких сект (малеванцев, хлестів і скопців), намагаючись виділити основні мотиви і причини, що спонукають людей слідувати їх ідеям. Він прийшов до висновку, що найбільш сильним фактором, що приваблює людину до вступу в секти, є так звані “раденія”, тобто стани емоційного піднесення, які переживають сектанти, знаходячись серед своїх однодумців. “Раденія у цих сектах складають вельми сприятливий ґрунт для розвитку як шляхом навіювання, так і шляхом самонавіювання істеричних хворобливих проявів, що визнаються божественними... Звичайно пристрасть до цих радень пояснюється перспективою очікуваного екстазу радості. ...велику, роль відіграє в цьому відношенні те взаємонавіювання, яке на таких раденнях наводиться окремими членами один на одного і яке піднімає відчуття захоплення і захвату в них до надзвичайної напруги, недосяжної за інших умов окремими членами. Це ж взаємонавіювання об’єднує окремих членів сект на раденнях в одну особу, що живе однією думкою, що вимовляє одні й ті ж вигуки, виконуючи однакові жести і рухи тіла” [4, с. 116].

Значну роль у житті адептів НРО відіграють молитовні збори, на яких відбувається багаторазове посилення емоційної дії при здійсненні молитви і в процесі співів. В цьому випадку має місце емоційне зараження, яке сприяє некритичному сприйняттю інформації, створює в общині умови ідентифікації поведінки всіх її членів та ілюзію колективізму. У чітко визначений час емоційне збудження віруючих різко

збільшується, відбувається наповнення їх релігійними переживаннями, і, нарешті, віруючі впадають в екстаз. Завдяки тому, що збирається багато людей, накопичується багато психічної енергії. У сектантів з'являється радість, можуть виникати різного роду містичні ілюзії, у багатьох течуть сльози, які, на їх переконання, очищають їх від гріхів і т. ін. На групових зборах члени НРО бачать, як їх багато, якою “потужною силою” володіє їх організація, відчувають підтримку групи. У віруючого з'являється відчуття утіхи, що притупляє всі незгоди і нелади, йому приємне показне співчуття оточуючих, воно викликає почуття вдячності й прихильності до утішників. У суб'єктивному плані сектант починає відчувати, що його життя стає спокійнішим і легшим, створюється ілюзія, що ось тепер-то життя увійшло у потрібну колію, стало безтурботним і повноцінним.

У своїй роботі “Обманщики” Дж. Макдауелл і Д. Стюарт підкреслюють важливість виявлення механізмів агітації і вербовки до сект. Вони відзначають, що “...культи набувають все більше і більше прихильників завдяки застосуванню чітко відпрацьованих методів залучення в свою віру. Свідки Єгови видають журнали “Сторожова Вежа” і “Прокиньтесь!” тиражем 55 мільйонів екземплярів кожного місяця, на 128 мовах. Мормони випустили відому телепередачу в міжнародному варіанті. Ці факти говорять про те, що культу користуються будь-якими доступними засобами, щоб привернути до себе нових членів” [5, с. 12].

Дж. Макдауелл і Д. Стюарт виділяють чотири основні причини, які спонукають людей приєднатися до культів:

1. Інтелектуальні – культу проголошують, що вони мають відповіді на будь-які інтелектуальні питання, приваблюючи тим самим невпевнених у собі і несамостійних людей.

2. Емоційні – люди прагнуть отримувати від спілкування лише позитивні емоції (любов, радість, спокій тощо), в сектах створюється видимість атмосфери безумовного прийняття новачків, адепти ставляться один до одного максимально доброзичливо.

3. Соціальні – культу експлуатують закладену в нас природою потребу приносити користь суспільству. Багатьом імпонує “гуманізм” адептів НРО, адже вони прагнуть врятувати людство від гріха і повернути на шлях істинний.

4. Духовні – культу прагнуть задовольнити духовні права і потреби людини. Наприклад, до НРО нерідко потрапляють “відступники” від традиційних релігій, оскільки у момент вербування адепти сект роблять особливий акцент на тому факті, що їх батьки поступили “несправедливо”, охрестивши їх в несвідомому віці й, тим самим, нав'язавши певну віру без їх згоди. Ці доводи сприяють ухваленню рішення новачком про вступ до групи, оскільки його підкуповує бажання адепта “відстоювати його інтереси”.

На думку М. Уолтера, важливою причиною зростання числа залучених в секти є майстерність і наполегливість, які проявляють вербувальники. У них чітко відпрацьований лексикон, вони скажуть вам, що ви є грішниками, але можете “викупити провину”. Для цього необхідно нести слово Боже людям. Допмагаючи іншим очистити душу, ви й власне життя зміните на краще. Далі М. Уолтер розкриває

секрети, якими володіють всі проповідники сектантського учення: “Культисти неодноразово намагатимуться дорікнути віруючому, (наприклад тим, що він погано знає Писання), щоб він втратив терпіння, показуючи в той же час свою стійкість, яку може дати тільки істинне вчення. Вони приходитимуть, до вас з проповідями не один і не два, а багато разів, повторюючи вам, що відразу не можна перемогти вашу захоплену дияволом душу” [6, с. 332]. На думку всіх культистів, віровчення традиційних релігій перекручене богословами й філософами, відповідно саме вони покликані для того, щоб відродити справжню віру. Учасники НРО глибоко вірять в міф про свою неминучу велич у майбутньому, що саме їх група, врешті-решт, виявиться переможцем над усіма релігіями, успадкує царство Боже і тоді вони зрадіють, побачивши, як мучаться або знищуються всі їхні вороги.

Серед причин успішного залучення новачків до НРО Ф. Зімбардо зазначає й майстерне використання мовних технік. Сектантські ідеологи вимагають від adeptів досягати дохідливості та образності мови, закликають насичувати мову яскравими й численними порівняннями. Цій проблемі присвячуються спеціальні інструкції, в яких є чіткі рекомендації щодо побудови фраз і висловів. Слова, що несуть основну інформацію, інструктори радять виділяти інтонацією і вимовляти найвиразніше, навіть урочисто, щоб вони проникали глибоко в серця і душі слухачів. Наприклад, вербовщики-муніти підходять до людей на вулиці і говорять, що вони є “представниками міжнародного союзу тих, кому небайдуже майбутнє світу” [7, с. 153]. Для більшості людей це звучить цілком солідно. Далі вербовщики запросять вас в комуну, а там панує атмосфера радості і безумовного прийняття вас із усіма вашими проблемами і недоліками. Вас оточать старожили, опишуть благі справи, які організація здійснює по всій планеті. Люди навколо вас будуть постійно обнімати один одного. Учасники групи будуть говорити новоприбулому, що він самотній, що його (окрім них) ніхто не розуміє, а потім запитують: “Хочеш жити як ми, або поспішаєш повернутися до свого самотнього існування?” Новачку запропонують насичений режим дня: спортивні ігри, лекції, спільні трапези, дискусії. Все це проходить бадьоро, на емоційному піднесенні. Далі будуть навіювати семантичні конструкції: “Суспільство збилося з шляху, але ті, хто прийматиме філософію (зрозуміло, С. Муна) зможе змінити своє життя на краще. Члени нашої общини допомагають один одному, згода і мудрість, пронизують наше життя. Ти станеш членом сім’ї, частиною чогось великого, будеш посвячений у велику тайну” [7, с. 153]. Невелика поступка, на яку погоджується новачок, веде за собою більш істотні поступки. Схема приблизно така: приходь на обід, проведи в общині вихідні, віддай нам свої гроші (підгрунтя – адже ми тебе ласкаво прийняли й обігріли). Новачка запевнятимуть в тому, що якщо він сприйме їх ідеологію, то це вирішить всі його особисті проблеми.

Щоб правильно розуміти причини ефективності впливу НРО на особистість, слід, насамперед, звернути увагу на силу групової динаміки. Новачка не може не вразити значна кількість старожилів, їх особиста привабливість і ввічливість. Йому не даватимуть можливості протестувати або сперечатися, його будуть постійно

завантажувати новою інформацією, захоплювати різними заходами, йому не нададуть можливості залишитися наодинці зі своїми думками. Важливим фактором закріплення adeptів є постійні позитивні підкріплення: приязні посмішки, смачна їжа, увага і турбота.

Успішність залучення і утримування новачків в НРО залежить від умілого використання вербувальниками механізму підштовхування. Завданням досвідчених adeptів є лише надати поштовх думкам новонаверненого в певному напрямі, а там той вже сам має домислити в своїй уяві все необхідне. Вербовщики уникають, де це можливо, грубого й прямолінійного обману, який більшість людей інтуїтивно відчують. Вони тонко, прораховують думки й очікування своїх співбесідників і спрямовують їх в потрібну їм сторону.

У людей, які вступають до НРО, часто дуже розвинутою є емоційна сфера: вони вразливі, чутливі, довірливі. На думку О. М. Волкова та Л. Н. Мітрохіна, для релігійних людей найбільш значущими є наступні емоції: комунікативні – їх приваблює можливість спілкування з великою кількістю людей, які розділяють їх світоглядні настанови; романтичні – їх заворожує атмосфера недоступності і таємничості, яка панує у середині групи; альтруїстичні – їх зігріває думка, що вони допомагають людям, рятують їх душі від загибелі, а їх матеріальні пожертвування допоможуть бідним. Лише у відвідуванні сект їх adeptи вбачають можливість задоволення потреби в переживанні цих емоцій [див. 8].

Всі вищеперелічені дії, які застосовуються до adeptів НРО, формують у них специфічну психологічну структуру. Якою б сильною індивідуальністю не володіла людина до вступу в НРО, після деякого періоду часу у неї з'являються певні психологічні риси, спільні для всіх представників її групи. Adeptи говорять заучені фрази, повторюючи їх за лідером, дотримуються однакової дієти, у них виникає однакова манера поведінки, вірять вони в одні й ті ж пророцтва, дотримуються однакових обрядів і ритуалів.

Виділяються наступні три основні взаємопов'язані складові цієї психологічної структури: обмеженість, неприйняття будь-яких інших поглядів і догматизм. Щодо обмеженості, то члени НРО переконані, що лише їх організація має право на будь-які тлумачення. Організація указує, у що треба вірити і хто має бути головним авторитетом. Adeptи НРО знаходяться в ізоляції від зовнішнього соціального середовища і через деякий час втрачають здатність мислити логічно і критично. Неприйняття будь-яких інших поглядів призводить до того, що у послідовників НРО формується вузькість світогляду, яка непереможно ускладнює спілкування з ними. До критиків НРО у їх adeptів одразу виникає недовіра і ворожість, вони відмовляються вислуховувати і приймати до уваги будь-які критичні доводи співбесідників. Догматизм виявляється у тому, що члени НРО вірять в незаперечність істин, які містяться в словах їх лідера.

Необхідно також враховувати значення ритуалу, який є невід'ємною частиною досягнення засобів зміни свідомості (далі ЗСС). На думку А. А. Беліка, головна функція релігії полягає в психологічному захисті суспільства, оскільки участь у

ритуалах сприяє компенсації незадоволених бажань людей. Дослідник зазначає, що “релігія зменшує кількість психотичних дисфункцій, забезпечуючи суспільство психічно здоровими членами, і захищає його від безпосереднього задоволення заборонених бажань” [8, С. 224-225]. В ритуалі існує канонізований спосіб виконання дій, який позбавлений безпосередньо-практичної доцільності і слугує лише символічним позначенням певної соціальної ідеї. Ритуал формує образ простого і впорядкованого світу. А. Уоллес виділяє чотири найбільш істотні риси ритуалу: відмінність від раціонально-практичної активності; стереотипність; повторюваність; відтворюваність. Для людей, які вступають в НРО найбільша привабливість ритуалу полягає в психотерапевтичній компенсації, в спілкуванні й об’єднанні індивідів, в подоланні відчуття самотності, тривоги, розладу з самим собою, відчуженості. Отже, саме участь у ритуалах дає відчуття приналежності до групи. Відповідно, якщо адепт полишає свою секту, то, тим самим, різко уривається ціла серія ритуальних дій, у зв’язку з чим позбавлений звичних проповідей, настанов, групових зборів і т. ін. колишній сектант занурюється в стан депресії, туги і відчаю.

Висновки. На думку автора статті, ключову роль при залученні новачків до сект і в подальшому їх утриманні відіграють наступні причини і соціально-психологічні умови: висока індивідуально-особистісна схильність потенційних членів НРО піддаватися навіюванню і гіпнотичним діям; вмиле використання сили групового тиску; майстерність вербувальників, які володіють відпрацьованими прийомами залучення до сект і вміють ставити індивідів в положення залежності від групи; формування всередині групи атмосфери (ілюзії) отримання істини і щастя. Важлива роль належить емоційним переживанням і емоційному зараженню (отримання позитивного емоційного заряду від спілкування з групою, від спільних зборів, молінь і т. ін.), а також умілому використанню ЗЗС (трансу, екстазу, гіпнозу). Покірне підпорядкування новачків груповим нормам і правилам спричиняє за собою розчинення індивідуальності адептів. Причинами вступу до НРО часто стають ситуаційні чинники: кризи розвитку і перебування людини в умовах стресових життєвих ситуацій (смерть близьких, розлучення, втрата роботи і т. ін.). Вирішальну роль при ухваленні рішення про вступ до НРО часто відіграє прагнення індивіда до об’єднання з однодумцями, до общинного способу життя, висока потреба в груповій підтримці єдиновірців.

Діяльність сект і НРО має яскраво виражений деструктивний характер, оскільки несе загрозу психічній сфері життєдіяльності громадян, розриває соціальні зв’язки (сімейні та ін.). Проповідники нетрадиційних релігій спотворюють світогляд своїх послідовників; секти підривають духовне здоров’я нації, позбавляють її традиційних цінностей, впроваджують у масову свідомість чужу для українського народу ідеологію. Виникнення негативних психо-емоційних порушень у колишніх сектантів багато в чому зумовлене характерним для них релігійним світоосмисленням, яке має індивідуально-психологічне коріння (страждання, переживання втрати смислу життя, страх самотності) і соціально-психологічну потребу в спілкуванні. Велику роль відіграють і масові фобії, адже люди бояться воєн, тероризму і т. ін. Слід зазначити,

що на сьогоднішній день вітчизняна наука ще не володіє достатніми знаннями про питання діагностики відхилень, які виникають внаслідок перебування людини в НРО. Також мало інформації про ефективні способи реабілітації і методи надання допомоги жертвам сектантського насильства. Існують суперечливі думки про можливість використання західного досвіду, щодо вирішення цієї проблеми, адже він потребує адаптації до українських умов.

Література:

1. *Парето В.* О применении социологических теорий // Социологические исследования. – № 1. – М., 1996. – С. 102-115.
2. *Холмогорова А. Б.* Философско-методологические аспекты когнитивной психотерапии // Журнал практического психолога. – № 3. – М., 1996. – С. 29-43.
3. *Ничипоров Б. В.* Введение в христианскую психологию: Размышление священника-психолога. – М.: Школа-Пресс, 1994. – 256 с.
4. *Бехтерев В. М.* Внушение и его роль в общественной жизни. – СПб.: Питер, 2001. – 257 с.
5. *Макдауэлл Дж., Стюарт Д.* Обманщики. – М.: Протестант, 1993. – 224 с.
6. *Уолтер М.* Царство культов. – СПб.: Логос, 1992. – 438 с.
7. *Зимбардо Ф., Ляйпте М.* Социальное влияние. – СПб.: Питер, 2000. – 448 с.
8. *Белик А. А.* Культура и личность Психологическая антропология. Психология религии. – М.: Российский Гос. Гуманитар. Университет, 2001. – 378 с.

Annotation

Bogdanovskyy I. V. *Subjective reasons of development of untraditional religiousness. In the article principal reasons of entry of people are examined to untraditional religious organizations (URO). The mechanisms of influence on consciousness of members of URO are examined, in fact self submissive submission of adherents entails substantial changes group norms and rules in their personality.*

Keywords: *untraditional religious organizations (URO), reasons of bringing in to URO, methods of influence on personality.*

Басаури Зюзіна А. М.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

ЗАПОВІДЬ ТАЛМУД-ТОРА (ВИВЧЕННЯ ТОРИ) ЯК ФУНДАМЕНТ ЄВРЕЙСЬКОЇ ОСВІТИ

Стаття присвячена аналізу значення заповіді Талмуд-Тора (вивчення Тори) в історії єврейської освіти. Автор аналізує періоджерела (Тора, Талмуд, Мішна), в яких розкривається важливість вивчення Тори для єврейського народу та досліджує вплив концепції Талмуд-Тора на становлення та розвиток єврейської освіти, як релігійної, так і світської.

Ключові слова: *освіта, єврейська освіта, навчання, Талмуд-Тора (вивчення Тори), іудаїзм, Тора, Талмуд, міцва (заповідь), рабі (вчитель), хахамім (мудреці), ешива, Гаскала (єврейське Просвітництво).*

Вступ. У сучасному суспільстві якість освіти, яку надає держава своїм громадянам, стала одним з важливих факторів успіху цієї держави на міжнародній